

Nástrahy nových učebnic češtiny pro ZŠ

Jana Svobodová

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY S DIDAKTIKOU, PdF OU

DiDAi2!

Didaktické impulsy 2

Ostrava 5. 10. 2019

Anotace

Příspěvek ukazuje na několika příkladech z učebnice *Hravá čeština 6*, na jaké nástrahy a omyly obsahové i didaktické v ní lze narazit. Autorka se zamýšlí nad řešením situace. Je třeba dosáhnout, aby se student, který absolvoval vysokoškolské studium češtiny, s přehledem orientoval v základní mluvnické terminologii a aby měl znalosti ujasněné v míře širší a hlubší, než jak je podává učebnice ČJ pro ZŠ a nižší ročníky gymnázia. Učebnice je opora – učitel hlavní činitel a koordinátor. Je škoda, že na učebnice ČJ se už nelze plně spolehnout.

Učebnicová „samoobsluha“ – *Hravá čeština* (Taktik)

- ***Hravá čeština 6*** (1. vydání učebnice z r. 2017) – „skládanka“ od 12 autorů (viz seznam na konci prezentace); dále jen **HČ6**
- U **HČ6** je uveden garant: PhDr. Jaroslava Nováková, Ph.D.
- Lektorský tým: Mgr. Pavlína Pyszková, Mgr. Renata Krejčíková, Mgr. Jitka Aberlová, PaedDr. Jana Zbirovská, Mgr. Jolana Hanusová, Mgr. Alžběta Matoušová, Mgr. Marta Nekvindová
- Vybrané výklady ze skladby – rozpory i na téže stránce

HČ6: obsahové nejasnosti

- Srov. **HČ6**, s. 68: *V každé skladební dvojici je jeden člen řídící a druhý na něm závislý* – viz tradiční pojetí tzv. skladebné dvojice u Havránka a Jedličky, u nich však (SMČ, 1966, s. 145 nebo beze změny i 2002, s. 146) pokračují příklady vycházející z kompletní věty *Mladý člověk mluví nadšeně o plánech do budoucna*, tj. včetně tzv. základní skladebné dvojice *člověk – mluví*. O té se uvádí: „Na slově *člověk* závisí sloveso *mluví*.“

HČ6: obsahové nejasnosti

- Tomu odpovídá i další výklad ze SMČ, 2002, s. 147): **Shoda záleží v tom, že se člen závislý shoduje s členem řídícím** v čísle a osobě nebo v čísle, pádě a případně i v rodě.
Ve dvojici *člověk mluví* je závislost vyjádřena shodou: člen závislý (*mluví*) se shoduje s členem řídícím (*člověk*) v osobě a čísle; ve dvojici *mladý člověk* je závislost rovněž vyjádřena shodou: člen závislý (*mladý*) se shoduje s členem řídícím (*člověk*) v čísle, pádě a rodě.

HČ6: obsahové nejasnosti

- X Pokračující výklad z **HČ6**, s. 68: *Základ věty tvoří základní skladební dvojice. Jejími členy jsou podmět a přísudek – říkáme jim základní větné členy (nejsou na ničem závislé).*
- Zjevné je u autorů pasáže nepochopení shody, která nutně plyne ze závislosti, a nesprávné laické vyvození „nové poučky“ z klasických školských grafů jednoduché věty se znázorňováním podmětu a přísudku na téže úrovni.

HČ6: didaktický přístup

- práce se zcela izolovanými tzv. základními skladebními dvojicemi ve cv. 1 na s. 68 **HČ6**
- zcela bez kontextu: odporuje komunikačnímu přístupu i postupu od celku k částem; nemluvě o spornosti některých zařazených sloves (na tyto případy narazíme nejen v daném cvičení – aktivum x zvrtné pasivum, viz dále)

HČ6: didaktický přístup

- cv. 1 **HČ6**: *Filip se těší, jablka uzrála, konec se blíží, otec se směje, dveře vržou, práce stojí, had se kroutí, hledá se řešení, vzpomínky bolí, staví se dům, košík se převrátil, hvězda vyhasla, Petr neví, pravda vítězí*
- příklady výše označené tučnou kurzívou přímo **odporují vstupnímu vymezení podmětu a přísudku** (stále **HČ6**, s. 68), tzn. neumožňují vhodnou prvotní fixaci nového učiva, kde se využívá otázková metoda: *Pes hlídá u boudy. (Co dělá pes?)*
- X nesmyslné by bylo: Co dělá *řešení*? – logicky: *asi čeká, až ho někdo najde, **nikoli „hledá se“***; Co dělá *dům*? – logicky: *ještě nevznikl, tak nic, **nikoli „staví se“***

HČ6: didaktický přístup

- Analogický problém nastane v **HČ6** na s. 69 ve cv. 3 – slovesný tvar *sbíraly se* (*Papír, kaštany i pomerančová kůra se sbíraly už dříve*): Co dělaly *papír, kaštany i pomerančová kůra*? Logicky: někde ležely a čekaly, až je někdo posbírá (**nikoli „sbíraly se“**).
- Jak vyřeší žáci v **HČ6** ve stejném cv. 3 na s. 69 úkol, aby vyhledali základní skladební dvojice, když **přísudek jmenný se sponou** je (značně komplikovaně) vymezen až na s. 70? Sporný celek zní: *Letošní novinkou byl sběr vysloužilých mobilních telefonů.*
- **A dalo by se pokračovat...**

Bibliografie k prezentaci

Učebnice

- NOVÁKOVÁ, J., KŘIVANCOVÁ, M., PAVLÍČKOVÁ, A., HANUSOVÁ, J., PYSZKOVÁ, P., DEDEK, O., POSPÍCHALOVÁ, Š., NEKVINDOVÁ, M., PELEŠKOVÁ, J., DUFFKOVÁ, H., KOŠULIČOVÁ, P., FENCLOVÁ, M. *Hravá čeština 6*. Praha: Taktik, 2017.

Ostatní

- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. 12. vydání. Praha: SPN, 1966.
- HAVRÁNEK, B., JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. 26., podstatně přepracované a doplněné vydání. Praha: Fortuna, 2002.

HČ6: některá zařazená cvičení vzbuzují otázky (*handout*)

7. K jednotlivým výrazům vymysli větu s přísudkem jmenným (beze spony).

- duben, čistota, škola, průmysl, česká zem, válka, život, hudba, oko, humor, prázdniny, rodiče, přítel

8. a) Do následujícího textu doplň vhodné přísudky. Poté urči, o jaký druh přísudků se jedná.

•••

Jednou o prázdninách ..... nebezpečnou příhodu. .... na výlet do skal, kde ..... krásné, mezi stromy schované jezero. Já a mí dva kamarádi ....., že ..... na strmou skálu přímo nad jezerem. .... dobrou obuv, vhodné oblečení i chuť zažít dobrodružství. Skalní stěna ..... plná výčnělků, a tak ..... ani žádné jištění. ...., že nám ..... silné ruce a nohy. Já ..... jako první. Za mnou ..... mí kamarádi. .... už docela vysoko, když vtom mi ..... noha. Pevně ..... rukama a nohou ..... pevný bod. Kousky skály ..... dolů, kde ..... do hluboké vody. ...., jak mi pot ..... po čele. .... svůj dech i tlukot srdce. Noha ..... ještě na vhodném místě, když jsem ..... do ruky slabou křeč. Prsty ..... a ..... po kamenném výčnělku dolů. .... tak vyděšený, že jsem ..... ani hlásku. .... zakřičet na své kamarády, ale ..... úplně němý.

b) Dokonči příběh podle své fantazie, využij přitom alespoň jedenkrát přísudek několikanásobný.

